

AKA GÜNDÜZ'ÜN YAYIMLANMAMIŞ MİLLÎ MÜCADELE HİKÂYELERİ

Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU

Özet

Millî Mücadele'nin devam ettiği yıllarda Aka Gündüz, Ankara'ya gelmiş ve kalemiyle Mustafa Kemal'in yanında yer almıştır. Anadolu'yu baştan başa dolaşan yazar, işgâlin sebep olduğu yıkımları kendi gözleriyle görmüştür. Onun hikâyelerinde Yunan zulmü, köylerimizin perişan hâli, insanımızın bütün imkânsızlıklara rağmen Millî Mücadele'ye içten katılımları anlatılmıştır. Aka Gündüz, bu hikâyeleri, Millî Mücadele'nin zafere ulaştığı ve Yunanlıların geri çekildiği bir zamanda yani 1922 yılının ekim ayında art arda yayınlamıştır. Bu yıllarda Yunan zulmü ve muharebeler hiç durmadan devam etmiş ve ortaya yanmış, yıkılmış ev manzaraları çıkmıştır. Bu mekânlar, Anadolu'nun bir parçası olması yönüyle Anadolu ile özdeşleşmiş ve Anadolu'nun bağımsızlık ruhunun duyulduğu yerler olmuştur. Böylece hikâyelerdeki mekânlar, vaka kahramanlarının davranışlarına ve karakterlerine tesir etmiştir.

Anahtar kelimeler: Aka Gündüz, Millî Mücadele, hikâye, Hâkimiyet-i Milliye, Yunan zulmü.

Aka Gündüz's Unpublished Stories on War of Independence

Abstract

In the years of War of Independence, Aka Gündüz had come to Ankara and supported Mustafa Kemal by writing his observations. The writer had personally seen the destruction of the occupation by traveling throughout Anatolia. In his stories, he narrated the cruelties of the Greeks, the poor state of our villages and the willing participation of the Turks to the War of Independence. Aka Gündüz had published these stories, one after another, immediately after the victory in the War of Independence and at the time Greek soldiers began to withdraw at around the date October, 1922. At that time Greek cruelties and battles had prolonged effects such as the view of burned and destroyed houses. These views were identified with Anatolia as being parts of it and they became the places where the Anatolia's independent spirit was felt by everyone. So, these places had strong impacts on the behaviors and the characters of the heroes in the stories.

Key words: Aka Gündüz, War of Independence, story, Hâkimiyet-i Milliye, Greek cruelty.

Giriş

Millî Mücadele yıllarında birçok Türk aydını Malta'ya sürüldüğünde içlerinde Aka Gündüz de vardır. Aka Gündüz, kısa süren Malta sürgününün ardından diğer Türk aydınları gibi Ankara'ya Mustafa Kemal'in yanına gelir. Yazar Ankara'ya geldiği sırada Mustafa Kemal, bir gazete çıkarmayı planlamaktadır. Türk aydınlarının peş peşe Ankara'ya gelmesi ve bunların arasında Aka Gündüz, Halide Edip, Yunus Nâdi, ve Ruşen Eşref gibi ünlü yazarların bulunması Atatürk'ün gazete neşriyatı fikrini uygulamaya geçirmesine sebep teşkil etmiştir. Bunun üzerine 10 Ocak 1920'de *Hâkimiyet-i Milliye*'nin ilk nüshası yayımlanır. Haftada iki gün çıkarılabilen gazetede Aka Gündüz, peş peşe Millî Mücadele hikâyelerini yayımlar. Onun bu hikâyeleri gazete vasıtasıyla tüm Anadolu'da ilgiyle okunur.

Aka Gündüz, bu hikâyeleri Sakarya ve Başkumandanlık Meydan Muharebelerinden sonra kaleme almıştır. 1922'de art arda Millî Mücadele ile ilgili hikâyeler neşreden Aka Gündüz, Kurtuluş Savaşı'nın kanlı sahnelerini görüp yaşayan biri olarak hikâyelerini realist çizgiye yaklaştırırken özellikle karşılıklı konuşma sahneleri oluşturarak hadiseleri çok canlı bir biçimde nakletmiştir. Aka Gündüz'ün on hikâyesi *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanmıştır. Ancak bunlardan beşi doğrudan Millî Mücadele dönemi ile ilgili hikâyelerdir. Bu makalede Millî Mücadele ile ilgili olan bu beş hikâye incelenecektir. Bu hikâyeler *Hâkimiyet-i Milliye*'de art arda sıralanarak yazılar arasında anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Bir hikâyede anlatılan hadise, diğer hikâyede devam ettiriliyormuş gibi okuyucuda bir izlenim bırakılmıştır.

Yunan ordusunun geri çekilmeye başladığı yıllarda onları yurttan kovmak için peşlerine düşen Türk askerlerinin gittikleri yerlerde karşılaştıkları manzaraların anlatıldığı ve canlı tasvirlerle konuşma sahnelerinin yer aldığı bu hikâyelerde, istiklale susamış Anadolu insanının panoraması çizilmiştir.

Hikâyelerin Fiktif Yapısı

Aka Gündüz, bu hikâyelerinde genel olarak Maupassant tarzı hikâye tekniğini kullanmıştır. Onun hikâyelerinde serim, düğüm ve çözüm bölümleri çok belirgindir. Bununla birlikte yazar, klasik vaka tertibinde başarılıdır:

“Hikâyeler teknik ve tahkiye kusurlarına rağmen tertip bakımından başarılıdır. Akıcı ve süsten uzak bir Türkçe ile yazılmış bu hikâyelerin zamanında çok ilgi gördüğü muhakkaktır.” (Doğan 1989: s.14)

Anadolu'yu baştan başa gezip görmüş olan yazarın millî hikâyeleri gerçek hayattan alınmıştır. Bu yönüyle Millî Mücadele yıllarına ayna tutmaktadır. Estetik endişeden uzak olan hikâyelerinde Aka Gündüz'ün asıl amacı halkı bilgilendirmektir. İşgalin sebep olduğu felaketleri *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin ulaştığı tüm yerlere göstermeyi amaçlamıştır. Böylelikle

realizmin ötesinde natüralizme kayan bir üslup Aka Gündüz'ün hikâyelerine yansımıştır:

“İlk hikâyelerinde çok samimi bir milliyetçi ve idealist olarak görülen Aka Gündüz, taşıdığı büyük gözlem kabiliyeti ile zamanla kuvvetli bir realizme ve hatta natüralizme kaymıştır.” (Akyüz 1996: s.186)

Aka Gündüz, hikâyelerinde bazen Ahmet Mithat gibi vakaya karışır ve kendi düşüncelerini sıralar. Metne yazar müdahalesi onun bazı hikâyelerinde olduğu gibi burada da karşımıza çıkmaktadır. Halk hikâyelerinden mülhem anlatılarda daha tabii gördüğümüz bu uygulama, okuyucuyu fiktif âlemden silkeleme vazifesini görmektedir. Okuyucu bu kırılma noktasında, karşısında yazarın müdahalesini görür. Bu da Aka Gündüz'ün hikâyelerinin kendi dönemi içerisinde çok okunmasını sağlamıştır.

Yazar, bu hikâyelerinde yer isimlerini, il – nahiye – köy sıralamasıyla açıkça belirterek bunları realist bir çizgiye oturtmuştur:

“Hikâyelerin çoğu klasik vak'a hikâyesi tertibinde, diyalogca zengin ve realisttir. (...) Hikâyelerdeki şahıslar zenginlik göstermezler. Erkeklerin esas kahraman olarak alındığı bu hikâyelerdeki öteki şahıslar, cepheden haber bekleyen gözü yaşlı nineler, dedeler, analar, çocuklar ve bütün köy halkıdır.” (Doğan 1989: 33–34)

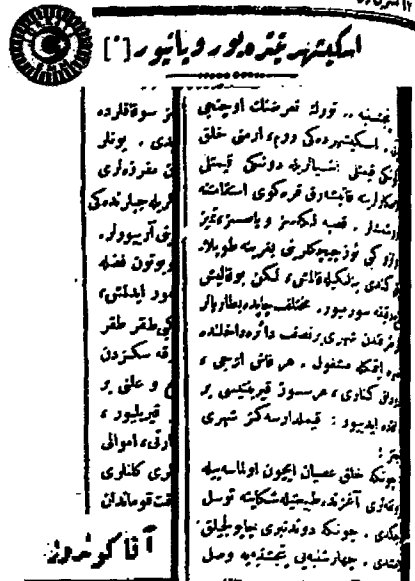
Aka Gündüz, hikâyelerinde kahramanlarının arasına karışarak onlar gibi düşünmüştür. Kahramanlarıyla bütünleşerek onlarla âdeta arkadaş olan, kendisini gizlemek ihtiyacını hissetmeyen yazarın bu tutumu, hikâyelerin ilgi çekici olmasını sağlamıştır. Şahıs kadrosunun ve mekânın dar tutulduğu bu hikâyelerde tabii olarak vaka da sınırlandırılmıştır. Millî Mücadele'nin bütün şiddetiyle sürdüğü bir ortamda sınırlı imkânlarla ve dar bir bütçeyle çıkarılan bir gazetenin sütunlarında yayımlanmak için yazılan hikâyelerde bu sınırlandırmaların olması gayet tabiidir.

Aka Gündüz'ün bu hikâyelerinde daha çok işgal altında bulunan yerlerin panoraması çizilmiş; hadiseler çok canlı ve realist çizgilerle gözler önüne serilmiştir. Ayrıca Yunan vahşeti, Millî Mücadele ve cephe hadiseleri öyküleştirilmiş ve cephede olup bitenler bu suretle Anadolu halkına duyurulmuştur.

Millî Mücadele Hikâyeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Aka Gündüz'ün İstanbul'dan Ankara'ya kaçış serüveni hikâyeciliğimiz açısından son derece yararlı olmuştur. Yolda gördüğü köy ve kasabalarda karşılaştığı manzaraları ve insan tiplerini Ankara'ya ulaştığında art arda hikâyeleştirmiştir. Bugüne kadar üzerinde hiçbir inceleme yapılmamış olan bu öyküler, Aka Gündüz'ün Millî Mücadele'yi konu alan ilk hikâyeleri olması

bakımından önemlidir. Ancak, bugüne kadar ortaya çıkarılamayan bu hikâyelerin yayımlanamamasının en önemli sebebi, gazetenin Aka Gündüz ile ilgili hem Millî Kütüphanedeki hem de TBMM Kütüphanesindeki nüshalarının tahrip olmuş olması ve okunamamasıdır. Aşağıda, yazarın hikâyelerinin yer aldığı gazetenin orijinal nüshasının bir bölümü görülmektedir:

(Aka Gündüz, “Eskişehir Titiriyor ve Yanıyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 17
Teşrinievvel 1338 (1922) / Salı, Numara 636, Sayfa 3, Sütun 1-2-3)

Yukarıda görüldüğü gibi sayfa kenarlarındaki sözcüklerin hemen hepsi tahrip olmuştur. Araştırma sürecinde gazetede yok olan sözcükleri metnin tamamını okuyarak belirlemeye çalıştık. Böylece hikâyenin esas vakayı teşkil eden bölümlerini belirginleştirdik.

Aka Gündüz’ün Ankara’ya geldiğinde ilk kaleme aldığı hikâyesi, “*Tel Örgüler Arasında*” adını taşımaktadır. Hikâyede Yunan ordusu mağlup olmuş ve geri çekilmektedir. Bu sırada Türk askerleri onların peşlerine düşer. Takip sonucunda askerlerimiz Yeşil Köy’e ulaşırlar. Bu köyden hâlâ Yunanların yaktıkları evlerin dumanları yükselmektedir. Köyde Halil Oğlu denilen bir çiftçi ile karşılaşılırlar. Çiftçi, kendi evinin kapılarını Türk zabitlerine açar. Aynı evde kalan Nine, bu zabitlere ikramda bulunur, onları misafir eder. Ancak evinde kuru birkaç kilimden ve bir iki lokma yiyecekten başka bir şey yoktur.

Aka Gündüz, burada gözlem yeteneğini başarıyla kullanmış ve Millî Mücadele hikâyeciliğine yeni bir soluk getirmiştir. Anı-hikâye arası bir üslupla kaleme aldığı bu hikâyede yazar, karşılıklı konuşmalarla anlatımını güçlendirmiştir. Özellikle köylü halkın konuşmalarını, ait olduğu yörenin aksanıyla yansıtmaya hikâyedeki vakaların inandırıcılığını arttırmıştır:

“Oğul, yeğen... Kusura bakman, fazla yiyeceğimiz yoh amma yatacah yerimiz var. Siz girin içeri hele.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 625)

Hikâyede söz konusu olan hadiseler ve şahıslar İstiklâl Savaşı ile ilgilidirler. Yazar, onları bu tarihî anın içinde görmüştür. Yazara ümit ve heyecan veren, Anadolu insanının bu felaketler içerisinde bile yardımsever olması ve Millî Mücadele'ye olan imanındır. Ona göre bu ruh olgunluğu ve irade gücü, İstiklâl Savaşı'ndaki muvaffakiyetlerimizin esas dayanak noktasıdır.

Aka Gündüz, bilhassa düşman askerlerinin yaptığı tel örgüleri ve siperleri anlattığı kısımlarda tasvir etme tekniğini başarıyla kullanmıştır:

“Otların arkasında en fennî tarzda yapılmış ilk sıra, ikinci sıra ve aykırı yan mevzi siperleri... Daha arkasında çift demir kazıklı ve her iki kazık arası üç dört metre genişliğinde girift zenci saçığı gibi dikenli tel örgüleri ki göz alabildiğine uzanıp gidiyor. Birinci çıkıntının son tel mâniası arkasında topçu mevzileri görülüyor. (Aka Gündüz 1338: Nu 625)

Yunanların Eskişehir civarındaki Yeşil Köy'de yaptıkları tahribatın öyküleştirildiği bu hikâyede Aka Gündüz farklı anlatım tekniklerini bir arada kullanarak hikâyeyi monotonluktan kurtarmıştır.

Aka Gündüz'ün *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yayımladığı ikinci hikâyesi ise “Eskişehir Titriyor ve Yanıyor” adını taşımaktadır. Hikâyede, Eskişehir Yunanlar tarafından muhasara edilmekte ve her taraftan top gülleleri Eskişehir'i titretmekte ve yakmaktadır. Yunanlar Eskişehir'e girip yağmacılığa başlarlar. Evlere taksim olunmuş düşman müfrezeleri ellerinde elektrik fenerleriyle yağmaya ve çapulculuğa başlarlar. Soygun bitince Eskişehir üç taraftan ateşe verilir. Bu hadiseler üzerine eşraf heyeti, Kolordu Komutanı Sumpilas'a müracaat ederek talanı durdurmasını rica ederler. Ancak bu talepleri alaylı ifadelerle geri çevrilir. Halk, bitkin ve perişandır.

Aka Gündüz, bu hikâyesinde tabiatı, eşyayı ve insanları anlatırken, onların objektif vasıflarını belirtmekle yetinmez, kendisinde veya başkalarında uyandırdıkları his ve hayallerden de bahseder. Bu özelliği, hikâyenin daha ilk paragrafında tespit etmek mümkündür. Eskişehir kısmen yanmış ve perişandır. Herkes çaresiz gözlerle Yunanların zulümlerini ve talanlarını seyretmektedir:

“Çünkü halk, isyan için olmasa bile yürekleri ağzında, talanı şikâyete tevessül edeceklerdi. Dünden beri çapulculuk devam etti. Çarşambayı perşembeye vasıl eden karanlık gecede, isimsiz sokaklarda tek ışıklar faaliyette idi. Bunlar evlere taksim olunmuş soygun müfrezeleri idi.” (Aka Gündüz 1338: Nu 636)

Bu satırlar gösteriyor ki Aka Gündüz, tabiat gibi insanları da statik değil dinamik olarak tasvir etmiştir. Varlığı kendi izlenimlerine göre, keşfedebildiği nispette canlandırmıştır ve obje karşısında seyirci kalmayarak duygu ve hayalleriyle ona sarılmak istemiştir. Yazar ile dünyanın, süje ile objenin kaynaşmasından doğan bu üslup, onun hikâyesine farklı bir hava vermiştir.

Aka Gündüz, okuyucularına vakayı yaşamış da sanki gördüklerini yazıyormuş gibi anlatma yoluna gitmiştir. Millî Mücadele'ye katılmış ve muharebeler esnasında bizzat cepheye bulunmuş bir yazarın bu tavrı takınması da tabii karşılanmalıdır. Yazar, Eskişehir'i ve halkı anlatırken diğer hikâyelerden farklı olarak kahramanlarını idealize etmez. Eşraftan oluşan heyette bulunan Şeyh Efendi ve Hacı Veli Efendi, düşman askerlerine karşı halkı örgütleyip Millî Mücadele'yi ateşlemek yerine gidip Yunan kumandanına yalvarırlar. Yunan kumandanı da onlarla alay eder. Talana engel olmasını istedikleri Yunan kumandanı bizatihi soygunu düzenleyip dükkânları askerlerine yağma ettiren kişidir:

“O esnada birkaç dinamit daha patladı. Haber veriyorlar ki Alanyalı zadelerin tuhafiyeye mağazaları yakılmış. Şeyh Efendi, kumandanı bu sefer oraya sürüklemeye muvaffak oluyor. Yirmi otuz asker etrafı yanmakta olan mağazanın içini talan etmekle meşgul.

Taarruz... ve Şeyh Efendi'ye iki süngü havale ediyorlar. Süngünün biri elbisesini, diğeri biraz tenini zedelemekle geçiştiriliyor.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 636)

Yazar, hikâyede şimdiki zaman kipini kullanarak hikâyeye akıcılık ve hareket kazandırmıştır. Olay kesitlerinin anlatıldığı, dinamizm olan parçalarda, şimdiki zaman kipini (-yor) kullanmış; böylelikle hadiselere şu anda yaşanıyor gibi izlenimini kazandırmıştır. Mekân tasvirlerinde ise genellikle, durum hikâyelerindeki gibi eksilteli cümlelerle geniş zaman ve geçmiş zaman kipleri kullanılmıştır:

“Perşembe... Türk taarruzunun üçüncü günü... Kasaba, tuz çiçeklerini bağrına toplar gibi kendi benliğiyle kalmış. Muhtelif çapta bataryalar bu tarikten şehri bir nısf-ı daire dâhilinde muhasara etmekle meşgul.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 636)

Aka Gündüz, tasvir cümlelerinde hikâyeye bir durağanlık kazandırmıştır. Böylelikle okuyucu, zihninde bir manzara canlandırarak vakanın cereyan edeceği mekâna zihnen vâkıf olmaktadır. Bu, bir bakıma okuyucuyu vakaya zihnen hazırlama çabasıdır.

Aka Gündüz'ün canlı bir üslupla kaleme aldığı bu hikâyede, Yunan zulümleri etkileyici bir üslupla ve okuyucuyu vakaya bağlayan bir anlatımla gözler önüne serilmiştir.

Yazarın bir diğer hikâyesi de “Ölümü Öldüren Üç Kurşun”dur. Aka Gündüz'ün Eskişehir'in işgalini bitiren üç kurşundan bahsettiği hikâyede vaka şöyle gelişir: Yunanlar yenilmiş ve geri çekilmeye başlamışlardır. Yunan askerleri bu çekilişi bir katliama dönüştürmeye çalışarak önlerine kim çıkarsa katletmeye çalışırlar. Tam bu sırada Eskişehir tepelerinden üç kurşun sesi duyulur. Bu, Türk süvarilerinden olan Hasan Çavuş'un silahından çıkan kurşundur. Elllerinde Türk bayrakları ile hücumla kalkarlar. Arkadan Binbaşı Sâmi ve Osman Çavuş, askerlerle birlikte hücumla katılırlar. Düşman korkuyla kaçar. Hikâyede, Hasan Çavuş'un Eskişehir tepelerinden düşmana ilk önce sıktığı üç kurşun, *Ölümü Öldüren Üç Kurşun*'dur. Bu üç kurşunu atan kahraman Türk askeri *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde şöyle resmedilir:

MİKROFILM

Aka Gündüz'ün hikâyeleriyle aynı sütunlarda yer alan bu resim onun tasvirlerine canlılık katmıştır.

İstiklal Savaşı'nı bizzat yaşamış bir yazar olan Aka Gündüz, Millî Mücadele sahnelerini canlı ve etkileyici bir üslupla aktararak âdetâ anılarını yazıyormuş veya okuyucularıyla hasbîhâl ediyormuş edasıyla konuşur. Vakaya başlarken de genellikle diğer hikâyelerinde olduğu gibi şimdiki zaman kipi –yor'u kullanarak vakaya hareketlilik kazandırır. Okuyucu böylelikle kendisini bir anda vakanın içinde bulur:

“Eskişehir, Müslümanlığın mukaddes cumasına daha azim, daha dehşetengiz bir felaketle giriyor. O vakte kadar İslam mahalleleri yangından masun kaldığı hâlde Cuma günü salı alaturka saat onda birkaç yerden acı acı çığlıklar yükseliyor. Odunpazarı'nda on beş

yirmi dükkân birdenbire alev alıyor. ” (Aka Gündüz 1338: Nu. 659)

Betimlemelerinde oldukça etkileyici ve başarılı olan yazar, tasvirlerinde bazen mekâna insana has nitelikler atfeder. Eserde vakanın cereyan edişi kronolojik sıralamaya uygundur. Hikâyede kronolojik hiçbir sapma yoktur. Vaka, Yunan ricati ve şenatlerle başlar; Türk süvarilerinin şehre girişiyle neticelenir. Türk süvarileri şehre girerken Hasan Çavuş, üç el ateş eder. Hasan Çavuş’un sıkıldığı bu üç el kurşun, “Ölümü Öldüren Üç Kurşun”dur:

“Saat iki buçuk... Yuvalarına henüz girmemiş korkulu gözler, kasabanın arkasındaki tepeye doğru dikilmiş. Kirpikler hareketsiz, kalpler durgun, kaşlar mütehayyir bir kalkışla sabit:

—Tepede bir atlı var!

—Başka kıyafetli bir süvari!

—Bayrak!

—Bizim bayrağımız!

—Türk bayrağı!” (Aka Gündüz 1338: Nu. 659)

Aka Gündüz’ün hikâyesinde adı geçen al bayrak, *Hâkimiyet-i Milliye*’de ilk sayfada resmedilmiştir. Eskişehir’in işgalden kurtuluşunun anlatıldığı bu hikâyede yazar, üç el silah sesini kurtuluşun müjdesi olarak görmektedir. Şahıs kadrosunun dar tutulup mekân olarak da sadece Eskişehir’in seçildiği bu hikâyede tabii olarak vaka da sınırlandırılmıştır. Millî Mücadele’nin bütün şiddetiyle sürdüğü bir ortamda sınırlı imkânlarla ve dar bir bütçeyle çıkarılan bir gazetenin sütunlarında yayımlanmak için yazılan bir hikâyede bu sınırlandırmaların olması da gayet tabiidir.

Aka Gündüz’ün hatıralarını öyküleştirerek okuyucularına sunduğu bir diğer hikâyesi “*Bir Yarım Mezarın Huzurunda*”dır.

Yazar, bacağına muharebede kaybeden bir Türk askerinin türbesini “Bir Yarım Mezar” olarak dikkatlere sunar. Aka Gündüz, bir bacağına kaybederek buraya defnedilen Türk askerinin yaşadıklarını türbe bekçisinden dinler. Türbede dua eden yazar, birden “tayı-ı zaman ve mekân” ederek yaşanan andan geçmişe gider ve türbe bekçisinden duyduklarını nakleder. Hikâyede, Yunan ordusu geri çekilmeye başlamıştır. Türk süvarileri kaçan Yunanları yok etmek için takip etmektedirler. Edip Bey’in kumandasında zabıt vekili olan Celâl ve Kadri’nin de içerisinde yer aldığı Türk fırkası, düşmanı Mihaliç’te sıkıştırır.

Düşman fırkası, Türk süvarilerinin üzerine bombalar atmaktadır. Bu sırada Mihaliç Köprüsü'ne bomba düşer. Celâl ve Kadri aynı anda yaralanırlar. Kendisine yardıma koşan askerlere Kadri, Celâl'i göstererek: "O daha fena, ona koşun!" diyecek kadar da fedakârdır. Oysa Kadri'nin dünyadaki tek varlığı olan anası Demirci'de onu beklemektedir. O, oğlu Kadri'ye harp yılları boyunca sadece bir posta gönderebilmiştir. Mektubunda ona İzmir'i geçerek gel, demektedir. Onun için evlattan daha önemli olan vatan vardır. Vatan tümüyle kurtarılıp düşmanlar yurttan kovulmadıkça Kadri'nin anası ona "Dönme!", demektedir. Kadri'nin bir bacağı bombanın tesiriyle koparak metrelerce öteye fırlamıştır. Kadri can çekişirken annesini sayıklamaktadır. Celâl ise ağır yaralıdır. Celâl'in ilgi çeken talihi ise her zaman harbin bitmesine saatler kala yaralanmasıdır. Çanakkale'de de öyle olmuştur. Eskişehir'de de aynı kaderi yaşamaktadır. Kadri, acılar içerisinde şehit olur. Dünyadaki tek dayanağı olan zavallı anneciğinin ellerini öpmeden, kuruyan dudaklarını annesinin ellerine süremeden şehit olur. Kadri'nin bir bacağı, şehit düştüğü yere gömülür. Yarım cesedi ise Osmancık Türbesi'ne defnedilir. Yazar, "Bir Yarım Mezar" dediği Kadri'nin mezarında bu hadiseleri türbede bulunan birinden dinlemektedir.

Hikâyenin giriş bölümü bir durum kesitidir. Uhrevî iklimlerden rüzgârlar taşıyan bu şehidin mabedi, huzurun ve sükûnetin bir timsali gibidir. Bütün Mehmetçiklerin mezarları aynı huzuru taşır. Aka Gündüz, burada kolektif şuura yönelerek şehitlik kavramı üzerinde duruyor. Türk askeri, İstiklâl ve vatan savunmasında şehit düşünce hepsinde aynı huzurun rüzgârları duyulur. Bütün şehitlerin gözlerinde vatan aşkı vardır. Hepsinin yüzleri "yanık pembe"dir. Kalpleri aynı heyecanla çarpar. Bu duyuş tarzını, Yahya Kemal Beyatlı'da görmekteyiz. Yahya Kemal de bir bayram sabahını yaşarken gökte şehitler ve top seslerini bütün bir kubbede görür ve duyar. Türk milletini yüzyıllardır millet yapan değerler, ufuklarda belirir. Aka Gündüz de aynı duyguları "Bir Yarım Mezarın Huzurunda" hisseder.

Hikâye, Mihaliç Köprüsü'nü düşmanların bombalamasıyla başlar. Düşman fırkası bu köprüye öylesine çok bomba atmıştır ki ortalık harabeye dönmüştür. Yazar, Kadri Bey'in konuşmalarını doğrudan aktararak patlamanın şiddetini aktarmıştır:

"Zifirî bir dumanla boğucu bir koku içinde kaldık. Vakit vakit kemerin tavanından taş parçaları düşüyor, güya bize "Kendinize gelin!" diye ihtar ediyordu. Bu oyuncak şeylerin böyle patlayacağını hiç ümit etmiyordum." (Aka Gündüz 1338: Nu. 665)

Aka Gündüz, vakayı tahkiye ederken çoğunlukla şimdiki zaman kipini kullanır. Durum kesitlerinde ise geniş zaman kiplerini, ekseriyetle de eksiltili cümleleri tercih eder. Yazar, hadiseleri tıpkı görmüş de hatıralarını naklediyormuş gibi sıcak bir üslupla anlatır. Hikâyenin sonunda ise şehit kanlarıyla sulanan bu vatanın sağlam bir kök üzerinde yükseleceğini belirtir:

“Artık her karışında genç ve taze ceset yatan bu vatan iyi bir kök aldı. Ve üzerine avuç avuç dökülen genç ve taze kanlar o köke sağlam bir maye oldu. Şimdiden sonra vatan endişesi, millî hudutların ötesinde av bekleyen arslan şekline bürünmüştür.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 665)

Aka Gündüz, vatanın sağlam temeller üzerine kurulduğunu bu cümlelerle ifade eder. Vatan kavramı üzerinde çok sık duran yazar, millî bilinci, Nâmık Kemal hassasiyetiyle; vatan ve istiklal aşkıyla aynileştirir. Yazar, bütün hikâyelerinde olduğu gibi bu hikâyesinde de okuyucusu ile karşılıklı sohbet ediyormuş gibi rahattır ve sanki yazılan değil, anlatılan bir hikâye ile karşı karşıyaymışız izlenimini vermektedir. Ayrıca Aka Gündüz, hikâyelerine bir hatırat çeşnisi vermeyi de ihmal etmez. Vakanın sonuna doğru neticeyi söylemeden önce kendi içinde duyduğu duygulanmaları bir iç monolog şeklinde sıralamaktan kaçınmaz:

“Dâr-ı dünyada yalnız bir tek anneciği olan Kadri’nin yarım mezarı önünde düşündüm ki onun üç yüz yetmiş milyon öz kardeşi var ve her tutamı mübarek olan tehlikesiz bir vatani var. Bu küçük türbenin huzurunda ellerim göğe kalktı, ruhum bu şehidin kopmuş ayağına minnetle süründü.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 665)

Hikâyede kahramanlar arasında yer alan Aka Gündüz, yukarıdaki cümlelerinde görüldüğü gibi metinde kurgu illüzyonunu kırar ve bu hadise karşısındaki hislerini yazar kimliğini açığa vurarak sıralar. Bu tavrın sebebini Aka Gündüz’ün samimiyetinde aramak gerekir. Özellikle psikolojik muhtevası yoğun metinlerde karşımıza çıkan iç monolog, Millî Mücadele hikâyelerinde sıkça kullanılmıştır. Yazarın mekânı tasvir etmedeki başarısını da burada belirtmek durumundayız. Aka Gündüz’ün bu hikâyesinde yine şahıs kadrosu sınırlandırılmıştır. Hikâyenin başkahramanı, Edip Bey’in kumandasında zabıt vekili olan Kadri Bey’dir. Kadri Bey, düşman saldırısı sırasında bir bacağını yitirmiş ve sonra da şehit olmuştur. Olay örgüsü, Kadri Bey’in yaralanması ve şehit düşmesi üzerine kurulmuştur. Kadri Bey, bir bacağını yitirdiği için yarım bir kişi olmuştur. Yazarın “Bir Yarım Mezar” diye tavsif ettiği Kadri Bey’in mezarıdır.

Kadri Bey’in annesi ise hikâyede idealize edilen bir Türk anasıdır. O, yazarın bütün hikâyelerinde adeta âbideleştirdiği Türk analarının bir sembolüdür. Dünyada yalnız başına kalan biricik oğluna gönderebildiği tek mektupta ona İzmir’i almadan elimi öpme, diyecek kadar da vatan aşkıyla doludur. İzmir alınır ancak Kadri Bey annesinin elini öpemez. Çünkü Kadri Bey, binlerce Türk askeri gibi aziz vatanın bağrında şehit düşmüştür. Yazar, böylece hikâyeye bir hüznün çeşnisi de katar. Hikâyede Kadri Bey’in annesinin adı geçmez, sadece “anası” sözcüğü kullanılır. Yazar, genellikle idealize ettiği

kahramanların isimlerini vermeye gerek duymaz. Ona göre bütün Türk anaları adları ne olursa olsun fedakâr ve vatan aşkıyla doludur. Bütün Türk askerleri de vatan için ölmeye hazırdır. Hepsinde millî şuur vardır. Ahmet, Mehmet, Kadri veya Celâl fark etmez, adı ne olursa olsun yazara göre bütün Türk askeri aynı şuurla doludur.

Bilindiği gibi Aka Gündüz, Millî Mücadele yıllarında Anadolu'yu baştan başa dolaşmış ve gördüğü manzaraları nakletmiştir. Bunlardan belki de en realist olanı Karacabey'le Kermasti Arasında* adlı hikâyesidir. Karacabey (Mihaliç)'den Kermasti'ye kadar atlı arabayla giden yazar, yolda karşılaştığı manzaraları ve Kermasti'de başından geçenleri tahkiye eder. Hikâyede vaka şöyle gelişir:

Karacabey, diğer ismiyle Mihaliç, Yunan ordusu tarafından yakılıp yıkılmış; geride yıkık evler, harabeler ve gözyaşları kalmıştır. Yazar, buraları görünce içinde derin bir İngiliz düşmanlığı duyar. Hatta bu nefreti öylesine derindir ki İngiliz düşmanlığını öğreten bir Elifba yazmayı planlar. Hayaline devam eder: İngiliz düşmanlığı bir din gibi herkese öğretilmelidir. Bu dinin prensiplerini de sıralar. Sonra yaşanan ana döner ve yolda bir Yunanlı cesedi görür. Araba mola verince Miralay Hüsnü Bey'le karşılaşır. Hüsnü Bey onun sınıf arkadaşıdır. Daha sonra Kermasti'ye ulaşır. Orada bir Hancı ile oda konusunda tartışır ve karşılaştığı bir arkadaşının evinde misafir kalır.

Aka Gündüz'ün kahraman anlatıcı bakış açısıyla kaleme aldığı bu hikâyede yazarın diğer hikâyelerinde olduğu gibi işgalin sebep olduğu yıkımlar ve bu işgalin izleri manzaralar hâlinde sıralanmıştır. Yazarın bu manzaraları verirken gözlem yeteneğindeki başarısı da dikkat çekicidir:

“Geniş bir ovanın şimal tarafında görünen kurumuş, karanlık gövdeler eskiden minarelermiş. Yaklaştıkça seçilen, duvara benzer şeyler, evlermiş. Yıkılmış duvarları daha düne kadar sağlamış ve hepsinden, beyaz dumanlar tütermiş. Şu kül, oradan olmuş. Kiremit yığınlarının hepsi birer saçakmış ve altlarında çift çift sevgililer, küme küme aileler yaşarmış ve sakız gibi beyaz sedirli, alaca perdeli, yeşil sahada döşeli odalarında incili, oymalı beşikler sallanmış. Şu başı isten kararmış ve alevden kireçleşmiş kaldırımlarda mütevekkil ve sabur insanlar geçer gidermiş. Şu beyaz kavuklu, yosun çiçekli kırık taş parçalarının olduğu yer, mezarlıkmış.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 698)

Yazar, Karacabey'i bu cümlelerle tasvir eder. Yazara göre bu “mahrem sokaklardan” Yunan ayakları geçince Karacabey bu hâle gelmiştir. Aka

* Aka Gündüz, Karacabey'le Kermasti Arasında, 28 Kânûnuevvel 1338 / Perşembe, Numara 698, Sayfa 2, Sütun 1-2-3-4

Gündüz, önce bir tablo çizmiş ve bu tabloda işgalin çirkin yüzünü gösterdikten sonra buna sebep olan asıl âmilin İngilizler olduğunu belirtmiştir.

Yazar, Karacabey'den başladığı seyahatinin sonlarına doğru Kermasti'ye doğru arabayla yol almaya devam eder. Kermasti'ye yaklaştıkça, bu kasaba hakkında duyduklarını düşünmeye başlar. Burası eskiden padişahların halka zulmettikleri bir yerdir. Buranın halkı daima zulüm görüp eziyet çekmiş ve en sonunda da Yunan vahşetine tanık olmuştur. Bütün bunları hatırlarken bir yandan da arabadaki birisinden, yolda gördükleri yerler hakkında bilgiler alır. Burada her şey, devlet hazinesidir. Halka sadece zayıflık ve yorgunluk kalmıştır:

“Kermasti'ye daha çok yaklaştık. Sağdakiler boyuna Hazine-i hassanın, solda bir şey: Hazine-i hassanın, Yanında bir fabrika: Hazine-i hassanın, karşıda bir çiftlik: Hazine-i hassanın... Ya halkın; halkın zayıf bedeninde tek yorgunluk kalmış.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 698)

Yazar, hikâyesinde siyasi ve dolayısıyla toplumsal meselelere değinmiştir. Onu en fazla üzen şey, Kermasti halkının yüzyıllardır süren çilesidir.

Aka Gündüz, gördüğü manzaraları canlı bir tablo gibi tasvir eder. Bu hikâyede tasvire başlamadan evvel yağlı boya tablodan bahsetmesi de ilginçtir:

“Hafif bir yokuşu aşar aşmaz kendimi Üstad Rıza Bey'in yağlı boya tablolarından en güzelinin karşısında buldum: Dört beş kilometre ötemizde ırmak kenarında bir orman... Kavak, akasya, söğüt, şimşir ve meyve ormanı...” (Aka Gündüz 1338: Nu. 698)

Yazar, mekân tasvirleri yaparken vakanın gelişeceği ortamı hazırlar. Eğer düşman katliamlarından bahsedecekse vakanın geçeceği dekoru da ona göre düzenler. Yanmış, kül olmuş evler, yıkık duvarlar ve ağlaşan kadınlar bu tablonun vazgeçilmez dekorunu oluşturur. Yukarıdaki tasvirde ise yemyeşil bir meyve ormanı tasviri yapılmıştır. Kermasti'nin yemyeşil bir yer olduğundan söz açan yazar, bu yörenin Ankara'dan bile mamur olduğundan vaka ilerledikçe bahsedecektir.

İçerisinde köy, kasaba ve tabiat manzaralarının epeyce tasvir edildiği bu hikâyede Aka Gündüz, işgal yıllarının panoramasını çizmeye devam etmiştir. Her hikâyesinde bir yerleşim yerinden ve işgalden bahseden yazar, Anadolu'yu kesit kesit incelemiştir.

Aka Gündüz'ün Millî Mücadele konulu hikâyelerinden en dikkate değer olanı “Ölüm Meselesi” adını taşır. Diğer hikâyelerinde işgalin Anadolu'da yaptığı tahribattan bahseden yazar burada Türk zaferini tahkiye eder. Hikâye

* Aka Gündüz, “Ölüm Meselesi”, 23 Teşrinievvel 1338 / Pazartesi, Numara 641, Sayfa 3, Sütun 1-2-3-4-5

Mudanya'da başlar. Burada Türk askerleriyle Yunanlar karşılaşır. Yunanlar, büyük bir hezimete uğrarlar. Yunan süvarileri zeytin dallarına çarparak can verirler. Yunan askerleri Mudanya'da denize gömülür. On İkinci Konstantin kaçır, Türkler altı bin beş yüz Yunanlıyı esir alırlar; bu esirlere altı bin Yunanlının cesetlerini gömme vazifesi verilir. Böylece Türk ordusu bu iş için yorulmamış olur. Denize dökülen Yunanların cesetleri ise Mudanya sularında yüzer. Türk tarihinin eşsiz zaferlerinden birisi Mudanya'da yaşanır.

Hikâye, savaş sahnesiyle başlar. Türk ve Yunan kuvvetleri Mudanya'da karşı karşıya gelmiş ve Yunan ordusu denize dökülmüştür. Savaşın şiddeti ve çarpışmaların ayrıntıları tablolar hâlinde anlatılmıştır:

“...Çılgın ve asabi düşman zabitleri... Dirseklerini yüzlerine kapamış, Türk süngüsünün dehşetinden gözlerini yummuş düşman askerleri... Acele edilerek ve son mermileri namlularında kalmış topların tekerler altında leşleşmiş neferleri... Semerlerini zeytin kütüklerine çarpa çarpa haykıran makinalı esterler... Takım takım, yer yer biçilerek serilen süvariler ve gözlerini yuvalarında döndürerek can veren atlar...” (Aka Gündüz 1338: Nu. 641)

Aka Gündüz'ün tasvirlerini okurken kendimizi yağlı boya bir resmin karşısında sanırız. Bu resmin içerisinde yer alan dekor, vakaya zemin hazırlar. Yazarın nakledeceği vaka bu tabloda geçer. Hikâyede dört Türk delikanlısı sekiz yüz Yunan askerini rehin alır. Biraz mübalağalı bir anlatımın görüldüğü metinde yazar bazen vakayı şiir gibi tahkiye eder:

“Bak şu zeytin gölgesine! Birbiri üzerine yığılmış leşler odur. Bak şu küçük dalgaların sürüklediği şişkin, müteaffin sürülere! O cezanın maddeleşen mahiyeti odur.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 641)

Bu satırları okurken Halid Ziya'nın *Mai ve Siyah*'taki Ahmet Cemil'in ağzından söylediği “Bak şu semaya, ne görüyorsun? Maviliklerden mürekkep bir derya!” diye başlayan mensur şiirleri aklımıza geliyor. Aka Gündüz'ün mensur şiir gibi kaleme aldığı hikâyedeki bu parçalar ilginçtir.

Yoğun bir hitabet havasında yazılan bu hikâyede yazar bazen eski hendese kitaplarındaki kurallarla istihza ederek bu kuralları savaş alanlarına taşır:

“...bir meselenin mesâha-i sathiyyesi irtifayıyla hâsıl, darbının nısfına müsâvidir. Mudanya meselesinin bu daracık mesâha-i sathiyyesi aç gözlü bir oburdur ki şunları istiâb etmiştir: tam teçhizatlı bir piyade fırkası, bataryaları, makinalı bölükleri, süvari kıtaları, ağırlıklar ve atlar, sahipsiz arabalar...” (Aka Gündüz 1338: Nu. 641)

Aka Gündüz yukarıdaki tasvirde görüldüğü gibi eksiltili cümleleri betimleme yaparken kullanmıştır. Yüklemsiz tasvir cümleleri hikâyeye durağanlık katmıştır. Ayrıca hendese kitaplarındaki izafi bilgilerle yazar istihza ederek hikâyeye espri çeşnisi de vermiştir.

Yazarın mensur şiir tarzında kaleme aldığı hikâyede soru cümleleriyle ve âdeta düşmanları sorguya çeker gibi sorulan sorularla anlatımını güçlendirdiğini görüyoruz:

“Bu mavi dalgacıklar altında bata çıka dolaşan cesetsiz kaputlar, ipsis mataralar, başsız şapkalar, tek kunduralar, dolak parçaları kimindir? Kumsalın üzerinde şu gayr-i tabii tümsekler karaya vurmuş leşlerin karargâhları mıdır? Bu yamaçlardaki kırmızı ovalar altında hangi diyar analarının oğulları yatıyor?” (Aka Gündüz 1338: Nu. 641)

Yazarın şiir gibi kaleme aldığı bu cümlelerde bildiğini bilmezlikten gelerek tecahül-i arif sanatını nesirde kullandığı görülmektedir. Ölüm Meselesi adlı hikâyede yazarın diğer hikâyelerinde sıklıkla tesadüf ettiğimiz karşılıklı konuşmaların hiç bulunmaması dikkatimizi çekmektedir. Metni okurken kendimizi, yüksek perdeden seslenen ve âdeta düşman topluluklarına: “Bakın, görün sonunuz ne oldu?” veya “Ey mazlum milletler, beni dinleyin!” der gibi konuşan bir hatibin karşısında buluruz:

“Haklarına tecavüz edilen milletler! Emperyalizm hücumlarına maruz kalan vatanlar! Ceberrut ile, yangın ve kılıçla soyulan mazlumlar! Türk’e iltica ediniz! Türk kurtarmayı, kurtulması gibi biliyor. Türk, cezayı dilediği, kimsenin hayaline gelmediği gibi veriyor. (...) düşmanı denizlere dökmeden denizlere gömdük. Üzerine kurşundan ve ateşten bir örtü çektik, denize dökülenlerin arda kalanları da toprakta boğuldu.” (Aka Gündüz 1338: Nu. 641)

Aka Gündüz, vaka kahramanları olarak sadece isimsiz askerleri seçtiği bu hikâyesinde Mudanya sahillerinde bulunan zeytin ağaçları altında yapılan Türk-Yunan çarpışmasını destansı bir anlatımla efsaneleştirerek anlatıyor. Ona göre zeytin dalları, barış değil ölüm getirmiştir. Hikâye bir savaş sahnesiyle başlar ve biter.

Sonuç

Millî Mücadele devam ederken *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde Aka Gündüz tarafından kaleme alınan hikâyelerde daha çok işgal altında bulunan yerlerin panoraması çizilmiş; olaylar çok canlı ve realist çizgilerle gözler önüne serilmiştir. Bu hikâyeleri, Sakarya ve Başkumandanlık Meydan Muharebelerini takip eden günlerde kaleme alan Aka Gündüz, Yunan vahşetlerini, Millî Mücadele’yi ve cephe havadislerini öyküleştirmiş ve cephede olup bitenleri bu şekilde okuyucularına duyurmuştur. 1922’de arka arkaya Millî Mücadele ile

ilgili hikâyeler neşreden Aka Gündüz, Kurtuluş Savaşı'nın kanlı sahnelerini görüp yaşayan biri olarak hikâyelerini realist çizgiye yaklaştırırken özellikle karşılıklı konuşma sahneleri oluşturarak olayları çok canlı bir biçimde nakletmiştir. Aka Gündüz'ün beş hikâyesi Millî Mücadele dönemi ile ilgili hikâyelerdir. Bu hikâyeler *Hâkimiyet-i Milliye*'de art arda sıralanarak yazılar arasında anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Bir hikâyede anlatılan vaka, sonraki hikâyede devam ettiriliyormuş gibi okuyucuda bir izlenim bırakılmıştır. Yazar, bu hikâyelerde yer isimlerini açıkça sıralayarak bunları realist bir çizgiye oturtmuştur.

Aka Gündüz, hikâyelerinde kahramanlarının arasına karışmış ve onlar gibi düşünmüştür. Kahramanlarıyla aynılaşarak onlarla âdeta arkadaş olan, kendisini gizlemek ihtiyacını hissetmeyen yazarın bu tutumu, hikâyelerin ilgi çekici olmasını sağlamıştır. Şahıs kadrosunun ve mekânın dar tutulduğu bu hikâyelerde doğal olarak vaka da sınırlandırılmıştır. Millî Mücadele'nin bütün şiddetiyle sürdüğü bir ortamda sınırlı imkânlarla çıkarılan bir gazetenin sütunlarında yayımlanmak için yazılan hikâyelerde bu sınırlandırmaların olması doğaldır. Yunan ordusunun geri çekilmeye başladığı yıllarda onları kovalayan Türk askerlerinin gittikleri yerlerde karşılaştıkları manzaraların anlatıldığı ve canlı tasvirlerle konuşma sahnelerinin yer aldığı bu hikâyelerde, istiklâle susamış Anadolu insanının ve yurdun çeşitli yerlerinin panoraması çizilmiştir.

Kaynakça

- GÜNDÜZ, Aka, (1338 Nu. 625). "Tel Örgüler Arasında", *Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Teşrinievvel, Çarşamba, Sayfa 3.
- GÜNDÜZ, Aka, (1338 Nu. 636). "Eskişehir Titiriyor ve Yanıyor", *Hâkimiyet-i Milliye*, 17 Teşrinievvel, Salı, Sayfa 3.
- GÜNDÜZ, Aka, (1338 Nu. 641). "Ölüm Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Teşrinievvel, Pazartesi, Sayfa 3.
- GÜNDÜZ, Aka, (1338 Nu. 665). "Bir Yarım Mezarın Huzurunda", *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Teşrinisani, Pazartesi, Sayfa 3.
- GÜNDÜZ, Aka, (1338 Nu. 698). "Karacabey'le Kermasti Arasında", *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Kanunievvel, Perşembe, Sayfa 2.
- AKYÜZ, Kenan, (1996). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- DOĞAN, Abide, (1989). *Aka Gündüz*, Türk Büyükleri Dizisi: 113, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.
- ERGUN, Saadettin Nüzhet, (1937). *Aka Gündüz, Hayatı ve Eserleri*, Ülkü Basımevi, İstanbul.
- URAZ, Murat, (1938). *Aka Gündüz, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinden Parçalar*, Semih Lütfi Erciyes Suhulet Kit., İstanbul.
- YÜCEBAŞ, Hilmi, (1959). *Bütün Cepheleleri ile Aka Gündüz, Hayatı-Hatıraları-Eserleri*, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kit. İstanbul.